

BALLADÁK KATEDRÁLISA

A szétrobbantott magyar nemzet kisebbségi regionális képződményeinek földrajzi és funkcionális behatárolásáról sokat lehetne elmélkedni. Alaptételként el kell fogadnunk, hogy mindannak, ami a múltban-jelenben közös értéként megjelent-megjelenik, annak a kisebbségi hagyományokban való szerepeltetése nem lépheti át a lokálpatrióta büszkeség határait és szaktudományos szempontból csak a szerves fejlődés, az időben és térben egymásra rétegződő hagyaték gyökereinek, összefüggéseinek felmutatása szempontjából értékelhető. Túlhangsúlyozásuk egy harmonikus nemzeti kulturális örökség érték- és arányvesztését idézheti elő.

Vitathatatlan, hogy egy tájegység, régió vagy éppen politikai formáció alulról építkező története a kulturális önmegvalósítás és így az egyéni és közösségi megmaradás alappillére. Az sem vitatható, hogy kisebbségben a nemzeti öntudat építőkövei is egyben néprajzi résztanulmányok.

Vári Fábián László *Vannak ringó bölcsők* című kárpátaljai balladagyűjteménye minden tekintetben megfelel ennek a kettős követelménynek. Míg a „kishaza”, Kárpátalja magyar kultúrája számára nyújt biztos fogódzót, egyben az összmagyar „balladatérkép” utolsó fehér foltját tünteti el.

Különösen fontos volt ez a gyűjtés megindulásának időpontjában, a 20. század hatvanas/hetvenes éveinek fordulóján. Ekkor még érvényben volt az „ezer év óta nem volt itt semmi” parancsa az egykori Szovjetunióban. Ebben a közegben a néprajz „visszahódítása” bizonyult az első és leghatásosabb fegyvernek.

Mint annyi mindennek, ennek is a költői érzékenység, ráérzés volt az origója. Az 1960-as évek végén, amikor e sorok írója utolsó éves egyetemistaként az ungvári Kárpáti Könyvkiadó szerkesztője volt, a költői tehetségét már felvillantó Vári Fábiántól kapott egy iskolai füzetet, amelyben kézírással néhány, típusában jól behatárolható népbaladaszöveg szerepelt. Nemsokára a mindenben élmunkás Dupka György és Zselicki József is jelezte, hogy ilyen énekelt szövegek az ő falujukban is megtalálhatóak. Mindannyian az azóta legendává nemesült Forrás-csoport tagjai voltak.

A hamarosan meginduló szervezett gyűjtésről, az első próbálkozásokról Vári Fábián László a *Vannak ringó bölcsők* 1992-es kiadásának előszavában számolt be. Az 1971-es gyűjtőút és az azt követő folyamatos gyűjtés (elsősorban Vári Fábián László egyre tágabb földrajzi egységet befogó munkája) kezdetben a hályogkovácsok bátorságának köszönhető. A gyűjtést kiteljesítő költő ugyanakkor folyamatosan kereste a fellelt bal-

ladaanyag kötődéseit. Ugyancsak az első kiadás előszavában számol be a monarchia utolsó évtizedeiben, illetve a visszacsatolás idején folytatott tudatos, intenzív és nagyrészt szervezett gyűjtésekről. Itt olvashatunk a terület másik őshonos népe, a ruszinok népköltészetéről, tudatosítva, hogy a sok évszázados együttélés interetnikus kapcsolatai hatottak egymás folklórájára is. A kötet megjelenését a szakma örömmel és elismeréssel fogadta. Különösen a gyűjtés körülményeire is utaló Kriza Ildikó ismertetése számított igazi elismerésnek.

Napjainkra a gyűjtések során felhalmozott tudást és a szakírók megálapításait Vári Fábán László analizálta és szintetizálta. E tárgykörben nyert doktori címet is Debrecenben.

Tudjuk, hogy az első kiadásban szereplő Kőműves Kelemen-változatok sokakban kételyt ébresztettek, felvetették a visszafolklorizálódás lehetőségét. A második kiadásban azonban a gyűjtő a felvidéki adalékokra is utalva megerősíti a közlés autentikusságát. A mostani kiadásban ilyen lehet a hiteles, lelőhelyükben kárpátaljai, időben ugyanakkor aszinkron gyűjtésű balladák felvétele. Nem a pontosan körülhatárolt néprajztudományi ismeretanyag és nem is a folklórkiadások írott és íratlan szabályai készítetik a második kiadás kiegészítésére, a történeti vonal pontosabb behatárolására. Ebben a munkájában a szak- és társtudományok igazolhatják döntését. Tudjuk, hogy a matematikusok optikailag még nem észlelhető bolygók és csillagok létezésének bizonyítására is képesek. Közelebbi szakma a műemlékvédelem. Általánosan elfogadott szabály, hogy a kiásott vagy a ráépítésekben feltárt maradványok kiegészítése nem ajánlott. A feltárás közben előkerült gyémántok, címeres, vagy mitológiai utalású zárókövek azonban méltó helyükre vágnak. Ezért épül meg betonból, téglából, üvegből vagy jelen esetben szavakból az egykorvolt boltív váza, sziluetdje, láthatóvá és láttatóvá téve a kallódó köveket.

Így készült el az egykor a Forrás kezdeményezte és Vári Fábán László által évek-évtizedek munkájával teljessé tett templom, a kárpátaljai magyar balladakincs e könyvvel újraszentelt katedrális. Ez az a forrás, amelynek vizében saját vallomása szerint a költő Vári Fábán László is megfürdött, s amely az egész kárpátaljai magyar irodalomnak (kultúrának) éltető vize. Nyomatosság belőle elegendő példány, hogy Kárpátalja újra belázasodott világában erőt nyerjen a megmaradáshoz ez a sorsvert nemzettöredék. (*Vannak ringó bölcsők. Kárpátaljai népballadák, 2. kiadás. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*)

S. BENEDEK ANDRÁS